

International science–practice Conf., Oct. 10 2014 / State University «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»; [rare: G. O. Shvydanenko, etc.]. – Kyiv: KNEU, 2014 – 377 p.

9. Krivitska O. R. Economics of the enterprise: [curriculum. manual.] / Krivitska O. P.; National Un «Ostroz. Acad.» – Ostrog: Vat. Nats. Un–th «Ostroz. Acad.», 2013. – 295 p.

10. Manov Z. O. Enterprise Economics: Teach. manual / Z. O. Manov, I. M. Lutsky. – 2nd appearance, ster. – K.: Knowledge, 2006 – 580 p.

11. Poprosman O. I. The factors of profit generation of an enterprise and their role / O. I. Poprosman // Formation of market relations in Ukraine. – 2012. – No. 6. – P. 133–137

УДК 631.147+631.95]:502.131.1

А.В. БІЛИЧ,

к.е.н., доцент, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Органічне виробництво в забезпеченні цілей концепції сталого розвитку

В статті окреслені основні глобальні виклики, з якими вже сьогодні стикається сільське господарство, і які пов'язані із кліматичними змінами та питаннями забезпечення продовольчої безпеки в умовах всезростаючої чисельності населення. Розглядається концепція сталого розвитку як нова світоглядна парадигма, яка має на меті вирішення багатофункціональних завдань, у тому числі тих, що пов'язані із забезпеченням економічної, соціальної та екологічної ефективності сільського господарства. Через ряд індикаторів та їх пояснення визначається взаємозв'язок концепції сталого розвитку із органічним сільським господарством, надається трактування та принципові особливості органічної технології сільськогосподарського виробництва, аналізуються його переваги з точки зору забезпечення виконання цілей концепції сталого розвитку. Також наводиться аналіз стандартів та політичних ініціатив, які покликані регулювати та забезпечувати розвиток органічного сільського господарства як важливої частини концепції сталості.

Ключові слова: екосистема, біологічне різноманіття, добробут населення, сталий розвиток, деградація ґрунтів, органічна сертифікація.

А.В. БИЛИЧ,

к.э.н, доцент, ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

Органическое производство в обеспечении целей концепции устойчивого развития

В статье обозначены основные глобальные вызовы, с которыми уже сегодня сталкивается сельское хозяйство, и связанные с климатическими изменениями и вопросами обеспечения продовольственной безопасности в условиях всевозрастающей численности населения. Рассматривается концепция устойчивого развития как новая мировоззренческая парадигма, которая имеет целью решения многофункциональных задач, в том числе, связанных с обеспечением экономической, социальной и экологической эффективности сельского хозяйства. Через ряд индикаторов и их объяснение определяется взаимосвязь концепции устойчивого развития с органическим сельским хозяйством, предоставляется трактовка и принципиальные особенности органической технологии сельскохозяйственного производства, анализируются его преимущества с точки зрения обеспечения выполнения целей концепции устойчивого развития. Также приводится анализ стандартов и политических инициатив, которые призваны регулировать и обеспечивать развитие органического сельского хозяйства как важной части концепции устойчивости.

Ключевые слова: экосистема, биологическое разнообразие, благосостояние населения, устойчивое развитие, деградация ґрунтов, органическая сертификация.

BILYCH,

PhD, Associate Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Organic production in ensuring the goals of the concept of sustainable development

The article outlines the main global challenges that agriculture faces today and which are associated

with climate change and food security issues for the growing population. The concept of sustainable development is considered as a new world-view paradigm aimed to solve multifunctional problems, including those related to ensuring economic, social and environmental efficiency of agriculture. Through a series of indicators and their explanations, the relationship between the concept of sustainable development and organic agriculture is determined, the interpretation and peculiarities of organic farming technology of agriculture are given, its advantages are analyzed in terms of ensuring the implementation of the goals of the concept of sustainable development. The article also provides an analysis of standards and policy initiatives designed to regulate and ensure the development of organic agriculture as an important part of the concept of sustainability.

Keywords: *ecosystem, biodiversity, welfare of the population, sustainable development, soil degradation, organic certification*

Постановка проблеми. Глобальне сільське господарство стикається наразі з нелегкими викликами, вирішення яких концептуальним чином входить у національні програми різних країн та регіонів. За даними Організації Об'єднаних Націй (надалі – ООН), чисельність населення світу в 2050 році становитиме близько 9,7 млрд. осіб. Це призведе до необхідності стрімкого збільшення виробництва основних продуктів харчування, як мінімум на 50%, а за деякими продуктовими групами і до 100%. Відповідного зростання зазнає і рівень споживання м'ясо-молочних продуктів, виробництво яких зумовлює появу негативного ефекту – зміну кліматичних умов, а насамперед температурних режимів, через значні викиди вуглецю, які продукуються аграрною галуззю.

Як відомо, сільське господарство є однією з тих галузей, яка найбільше впливає, і водночас перебуває під найбільшим впливом кліматичних умов, а діяльність із створення та впровадження кліматичних інновацій в аграрну галузь стає не менш актуальною, ніж аналогічна діяльність у металургійній, машинобудівній чи інших важких індустріях. Як прогнозують аналітики ООН, тільки сільське господарство до 2050 року може додати до глобальних процесів потепління біля 2%. Саме тому стає очевидним, що в умовах таких викликів аграрна галузь покликана концептуальним чином змінити підходи до управління ресурсами та продуктивністю, створюючи триаду збалансованого співвідношення між екологічною, технічною та соціальною ефективністю, і при цьому вирішуючи проблеми продовольчої безпеки та власної економічної ефективності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. І якщо підходи до такого управління вписуються у концепцію сталого розвитку, то вирішення даних проблем частково покликане забезпечити органічне сільське господарство. В вітчизняній науковій

літературі піднята низка актуальних питань, що стосуються стану та розвитку органічного сільського господарства (Артиш В.І., Бойко Л., Боровик Т.В., Гордієнко В.П., Дудар О., Зайчук Т.О.), інвестиційного забезпечення та правового регулювання галузі (Кайдашов В., Зінчук Т.О., Зіновчук Н.В., Чудовська В.А., Шкуратов О.І.), еколого-економічних аспектів органічного виробництва (Іванишин В.В., Корніцька О.І., Коренюк П.І.). Крім того, проблему розвитку органічного сільського господарства багато вітчизняних науковців пропонує розглядати через призму екологічної та соціальної ефективності (Міхненко Т.Н., Корніцька О.І., Іванишин В.В., Ковальова О.В.). Проте у зазначених працях органічне сільське господарство розглядається без тісного взаємозв'язку із концепцією сталого розвитку, яка відіграє особливу роль в забезпеченні екологічної та соціальної складової національних та регіональних економік.

Саме визначення взаємозв'язку та ролі органічного виробництва у забезпеченні сталого сільського господарства, розкриття особливостей їх функціонування в різних країнах та перспектив поширення в Україні є метою даного дослідження і зумовлює його актуальність.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток є світоглядною концепцією, практичною моделлю, що належить до сфери соціально-політичних рішень, які покликані знайти оптимальний баланс між економічною, соціальною та екологічною складовими економічного розвитку національних систем. При цьому, найвищою метою сталого розвитку є забезпечення настільки збалансованих умов для розвитку країн та регіонів, які б дали можливість задовольнити потреби у споживанні та повноцінній життєдіяльності теперішніх і майбутніх поколінь та сприяли збереженню або ж відновленню екосистем. Сталий розвиток є своєрідною довгостроковою мандрівкою

національних економік, певним відпрацьованим набором дій та стратегій, які повинні слугувати досягненню людством відповідних системних та інтегральних індикаторів (соціально-екологічних, соціально-економічних та ін.).

Україна в цьому контексті також не стоїть осторонь, що зумовлено як дією зазначених світових факторів, так і низкою внутрішніх передумов:

- сировинна орієнтація експорту, що, як результат, не дає можливостей щодо відповідного покращення умов регіонального розвитку та рівня добробуту населення;

- недостатньо ефективно та часто екологічно небезпечне ведення промислового та сільськогосподарського виробництва;

- домінування ресурсо- та енергоємних галузей у структурі національної економіки країни;

- невідповідність рівня добробуту населення тому матеріально-технічному, науково-практичному, природному потенціалу, який належить країні;

- високий рівень виснаження існуючих екосистем без створення належних умов щодо їх відтворення.

В контексті кліматичних впливів варто зазначити, що в Україні за показниками викидів забруднюючих речовин в атмосферу сільське господарство попадає в четвірку «лідерів» (81,6 тис. т або 2,7% до загального підсумку у 2016 р.), оминаючи лише галузь постачання електроенергії, газу та пари (1414,5 тис. т або 46%), переробну (976,7 тис. т або 31,7%) та добувну (465,4 тис. т або 15%) промисловості. При цьому за рівнем викидів діоксиду вуглецю в атмосферу сільське господарство із загальних 150581 тис. т займає частку в 0,6%, а добувна промисловість – 2%, тоді як лівова частка припадає на переробну промисловість та галузь постачання електроенергії, газу та пари (біля 70%). За кількістю ж утворених відходів I–III класів небезпеки у 2016 р. сільське господарство із показником 8715,5 тис. т взагалі вийшло на третю позицію після добувної та переробної галузей (відповідно 217907,8 та 53858,9 тис. т) [2].

Виходячи із наведених даних, бачимо, що сільське господарство є кліматоутворюючою галуззю, яка значною мірою впливає на процеси, що відбуваються в навколишньому середовищі, впливають на стан здоров'я населення та можливості відтворення природних екосистем.

Водночас сільське господарство одночасно виступає і основною жертвою таких проце-

сів, оскільки від кліматичних умов значною мірою залежить рівень продуктивності та ефективності цієї галузі. Так, наприклад, зміна температурних режимів, і як результат зміщення основних технологічних операцій у часі, збільшення температурних екстремумів та аномальних явищ, зниження середньорічної кількості опадів в різних регіонах України та інші явища призводять до необхідності прийняття певних адаптаційних заходів, які були абсолютно нетиповими для сільського господарства ще в минулі десятиріччя. Так, наприклад, з метою збереження вологи в ґрунті, зменшення ерозії та підвищення родючості, використовуються технології поверхневого обробітку або безорні технології (так звані, *mini-till* та *no-till*). Внаслідок зміни кліматичних умов в Україні була офіційно зафіксована нова природна зона, а саме сухі субтропіки, що спричинено зростанням активних температур на материковій частині країни до 3800 °С, а в степовому Криму – 3900 °С, тоді як в стандартне тридцятиріччя вона не перевищувала 3400 °С [8].

Варто визнати, що в таких змінах клімату для України вбачаються і певні позитивні наслідки, як наприклад, вирощування та отримання стабільних врожаїв малопоширених раніше сільськогосподарських культур (бавовна та рис), створення більш сприятливих умов для виробництва теплолюбних культур (томат та соя), встановлення кращих умов для перезимовування зернових. Але в разі, коли й надалі не будуть дотримуватися вимоги сталого розвитку для збереження екосистем та дбайливого ставлення теперішнього покоління до природних ресурсів, кліматичні умови можуть зазнати катастрофічних змін із підвищенням світової температури на 4–6 °С, що призведе до різкого збільшення випаровування та посушливості клімату і в підсумку негативно вплине на все сільське господарство.

З метою вирішення цих та інших глобальних проблем, з якими стикаються різні країни та регіони, на Саміті ООН було прийнято рішення щодо визначення цілей сталого розвитку. Серед таких цілей зазначені такі: подолання бідності, вирішення проблеми голоду, підтримання хорошого здоров'я, якісна освіта, гендерна рівність, чиста вода та належні санітарні умови, використання відновлювальної енергії, достойні робочі місця та економічне зростання, інновації та інфраструктура, зменшення нерівності, фундація міст та спіль-

нот, що живуть за принципами сталого розвитку, відповідальне виробництво та споживання, захист планети, забезпечення життя під водою, забезпечення життя на землі, мир і справедливість, співпраця заради досягнення цілей.

Зазначені цілі, в свою чергу, потребують індивідуальних методів досягнення різними країнами в межах їх коротко- та довгострокових національних програм. При цьому індикаторами досягнення цілей сталого розвитку є показники рівня добробуту, стану публічного здоров'я, освіти, демографічна ситуація, статистика природних катаклізмів, земля та біорізноманіття, рівень споживання та виробництва, глобальне економічне партнерство та інші [13].

Щодо індикатору «земля», то тут виокремлюють показник стану земельних ресурсів (рівень деградації ґрунтів, зміна цільового призначення землі) та розвитку сільського господарства (частка органічного фермерства, використання мінеральних добрив та синтетичних хімічних засобів).

Показник деградації ґрунтів відображає ступінь їх ерозії, здебільшого антропогенного впливу, та є важливим для аналізу з точки зору збереження природної екосистеми та підтримки рівня продовольчої безпеки. Так, відомо, що зі змиванням кожного сантиметра гумусового горизонту потенціальна врожайність зерна знижується на 0,5–2 ц/га, а з втратою 1 т гумусу запаси корисної енергії в ґрунті зменшуються на 0,9–1,1 кДж/га. Внаслідок ерозії зменшується товщина орного шару, значно скорочується вміст гумусу, погіршується структура, склад та водопроникність ґрунту, що в свою чергу призводить до зниження врожайності, обсягів валового збору та ефективності сільськогосподарської діяльності. Скажімо, в Україні поряд із вітровою, ґрунти піддаються дії і водної ерозії. При цьому, в окремих регіонах Степової зони ступінь еродованості ґрунтів може досягати 40–50%, в Лісостеповій зоні вона знаходиться в межах 20%, а на Поліссі цей показник не перевищує 10%.

Зміна цільового призначення є ще одним важливим індикатором сталого розвитку земельних ресурсів, визначення якого пов'язано із часткою орних земель, що відводяться саме під вирощування сільськогосподарських культур. У багатьох країнах, що розвиваються, всезростаюча потреба в продовольстві нерідко покривається за рахунок освоєння нових земель, які принагідно не

використовувалися для цілей сільськогосподарського виробництва. Це, в свою чергу, призводить до зміни біорізноманіття (сукупність живих організмів усіх видів та підвидів з усіх джерел як наземних, водних, так і підземних) та погіршення стану природної екосистеми.

Щодо показника використання мінеральних добрив та хімічних засобів, то його варто аналізувати не лише в контексті інтенсифікації сільського господарства з метою отримання більших обсягів виробництва в умовах просторової обмеженості країн та регіонів, але також варто звернути увагу і на вплив їх використання на навколишнє середовище. Так, наприклад, за результатами 2016 року викиди забруднюючих речовин у атмосферу при вирощуванні продукції сільського господарства з використанням мінеральних добрив в Україні становили 83,6 т у розрахунку на одне підприємство (порівняно із 1,9 т на одне підприємство, що не використовує мінеральних добрив) [2]. За даним показником сільське господарство конкурує із такими галузями як енергетика (247,6 т викидів у розрахунку на одне підприємство), видобутком і розподілом палива та геотермальної енергії (163,8 т). При цьому площа, яка була удобрена мінеральними добривами в 2016 році, становила 15676,6 тис. га порівняно із площею з органічним удобренням в 477,5 тис. га. Найбільше мінеральних добрив було внесено під зернові та зернобобові культури, насамперед під пшеницю, а також під кукурудзу та деякі технічні культури, які в більшій мірі забезпечують вирішення питання продовольчої безпеки в національному та глобальному масштабах.

Що стосується хімічних засобів захисту рослин, то їх використання також пов'язано із значною інтенсифікацією сільського господарства, але водночас це і загроза здоров'ю населення та навколишньому середовищу. За результатами 2015 року в Україну була імпортована рекордна кількість хімічних засобів захисту рослин (близько 100 тис. т), в яких найбільшу частку займали гербіциди (біля 65%), фунгіциди (23%) та регулятори росту (4%) [6].

На відміну від таких вітчизняних тенденцій інші країни починають висувати досить жорсткі вимоги до безпеки сільськогосподарської продукції та впливу на навколишнє середовище. Країни Західної Європи, інші розвинуті країни, наприклад, вводять досить жорсткі обмеження щодо

використання цілої низки діючих речовин, роблячи ставку на біопрепарати та збільшуючи попит на органічну сільськогосподарську продукцію.

Важливою є та обставина, що серед індикаторів сталого розвитку аналітики ООН також пропонують аналізувати стан органічного господарства та його частку у системі загального виробництва та споживання. Значення органічного сільського господарства в сталому розвитку досить повно розкривається через його основні принципи, що зазначені в Codex Alimentarius щодо виробництва, переробки та маркування органічно виробленої продукції [12]. В цьому кодексі, зокрема, зазначено, що «органічне сільське господарство є цілісною системою управління виробництвом, яка сприяє і покращує здоров'я екосистем, включаючи біологічні цикли та біологічну активність ґрунтів. Основною метою органічного сільського господарства є оптимізація здоров'я та продуктивності взаємозалежних спільнот ґрунту, рослин, тварин та людей» [12].

В стратегії сталого розвитку України до 2030 року також прописана операційна ціль щодо сприяння збалансованому розвитку сільського господарства як частина стратегічної цілі по забезпеченню сталого галузевого та регіонального розвитку [16]. В межах даної операційної цілі поставлено ряд завдань, зокрема:

– до 2030 року підвищити вдвічі продуктивність сільського господарства (до 15 тис. дол. США у розрахунку на одного зайнятого в аграрному секторі) та доходи дрібних виробників аграрної продукції;

– сприяти створенню та розвитку малих і дрібних сільськогосподарських підприємств (до 50 га земельних угідь);

– до 2030 року забезпечити створення систем збалансованого виробництва продуктів харчування та запровадити методи ведення сільського господарства, які дозволяють підвищити життєстійкість і продуктивність та збільшити обсяги виробництва, сприяють збереженню екосистем, зміцнюють здатність адаптуватися до змін клімату, екстремальних погодних умов і поступово покращують якість земель та ґрунту;

– до 2030 року збільшити площу земель сільськогосподарського призначення, зайнятих під органічним виробництвом до 3 млн. га та забезпечити щорічний приріст, починаючи з 2020 року, обсягів виробництва та реалізації органічної продукції щонайменше на 5% [16].

Так, якщо станом на 2016 рік за даними моніторингу Міністерства аграрної політики та продовольства України [5], площа, зайнята під органічним виробництвом та контролюється сертифікаційними органами, становить 362,3 тис. га, то до 2020 року даний показник повинен досягти 410 тис. га, в 2025 році – 1 500 тис. га і в 2030 році – 3 000 тис. га.

Отже, бачимо, що органічне сільське господарство є важливою складовою концепції сталого розвитку, оскільки воно використовує навколишнє середовище як засіб для здійснення виробничої діяльності і як мету, враховуючи природні екосистеми та сприяючи їх відновленню і збереженню.

Тому органічні виробники, постачальники продукції та її переробники повинні дотримуватися загальнообов'язкових стандартів сертифікації, які сприяють досягненню цілей сталого розвитку. Наприклад, серед таких загальнообов'язкових правил є такі:

1) визначати землю серцем всього сільського господарства, а збереження природної родючості ґрунтів є основоположним в системі менеджменту органічним підприємством;

2) опрацьовувати такі технології виробництва, які б, за інших однакових умов, але без внесення мінеральних добрив та засобів захисту рослин, забезпечували б достатньо високу продуктивність сільськогосподарських рослин порівняно із традиційною технологією землеробства;

3) створювати позитивний вплив на біорізноманіття, що стає можливим за рахунок збереження традиційного ландшафту, лісових смуг та пасовищ;

4) забезпечувати етичне ставлення до сільськогосподарської худоби через умови утримання, годівлю, дотримання екологічних та інших вимог.

Одним з основоположних принципів органічного сільського господарства є управління якістю та збереження ґрунтів, адже проблема деградації ґрунту є однією з найбільш небезпечних для галузі. Саме тому органічні фермери вдаються до таких методів, як мінімальний обробіток ґрунту, терасування, мульчування, використання покривних, сидеральних культур, меліорації та агролісомеліорації, що допомагає у боротьбі проти ерозійних процесів, забезпечує ґрунт корисними органічними поживними речовинами, сприяє повітряно-водному балансу у шарах ґрунту та покращує його структуру.

Вимоги щодо забезпечення принципів органічного сільського господарства регулюються

відповідними постановами та підтверджуються сертифікатами, які отримують виробники і постачальники органічної рослинницької та тваринницької сировини та продуктів її переробки. Так, наприклад, в Європейському Союзі (надалі – ЄС) правове регулювання у сфері органічного виробництва здійснюють відповідно до Постанови Ради ЄС № 834/2007 [10] та Постанови Комісії ЄС № 889/2008 [11], які регулюють виробництво, обіг, маркування органічної продукції. В даних постановах визначені, зокрема, такі принципи:

- загальні (заборона на застосування хімічних синтетичних засобів захисту рослин та мінеральних добрив, обмеження застосування неорганічних вхідних продуктів для виробництва продуктів харчування, максимальне використання умов регіонального розвитку, виключення застосування генетично-модифікованих організмів (надалі – ГМО), похідних ГМО або продуктів, вироблених за допомогою ГМО, за винятком ветеринарних медичних продуктів та ін.);

- специфічні (сприяння підвищенню біологічної активності ґрунтів та їх природної родючості, підтримка біологічного різноманіття, утилізація відходів та побічної продукції рослинного походження, підтримання здоров'я тварин шляхом стимулювання їх природного імунного захисту, а також вибір відповідних кормів і методів господарювання, годівля худоби органічними кормами, які складаються з сільськогосподарських інгредієнтів, отриманих у результаті органічного господарювання та ін.).

Особлива увага також приділяється протиерозійним заходам, зокрема боротьбі з водною та вітровою ерозією. Так, з метою попередження, наприклад водної ерозії, пропонується запровадити такі заходи [14]:

- на схилах з малопотужним ґрунтом, що легко руйнується, не можна вирощувати просапні культури;
- не допускається випас худоби на легких, слабо закріплених дерниною ґрунтах;
- розміщення борозен і рядів рослин під прямим кутом до поверхневого водостоку;
- розміщення сільськогосподарських культур смугами поперек схилу.

Отже бачимо, що як загальні, так і специфічні принципи частково слугують досягненню цілей сталого розвитку у контексті збереження та відтворення екосистем, підвищення рівня добро-

буту населення завдяки якнайповнішому використанню існуючих регіональних умов, створенню передумов для виробництва високоякісних та безпечних місцевих продуктів.

Дія даних вимог, за якими проходять сертифікацію сільськогосподарські виробники та постачальники на предмет дотримання ними органічних принципів, також підсилюється ще місцевими стандартами, такими як BioSuisse, Bioland, Naturland та інші. Кожна з представлених сертифікацій пропонує свої специфічні вимоги щодо виробництва, обігу та маркування органічної продукції до тих вимог, що описані в Постановах Комісії та Ради ЄС (№ 834/2007 та № 889/2008). В основному такі додаткові вимоги пропонують ще більш жорсткі принципи, за якими має розвиватися органічне господарство, а їх дотримання відповідно надає виробникам та постачальникам перевагу у ціні при реалізації органічної продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, порівняно із іншими виробниками органічної продукції, які такого додаткового сертифікату не мають.

Так, наприклад, для того, щоб забезпечити виконання швейцарського стандарту BioSuisse [7], органічний виробник повинен забезпечити виконання таких специфічних умов:

- принаймні 50% відкритих земельних ділянок (не рахуючи смуг між полями) повинні мати рослинний покрив поза межами вегетаційного періоду між 15 листопада та 15 лютого;

- необхідно виділити щонайменше 7% використуваної сільськогосподарської території, включаючи землю, яка орендована, наприклад, для будівництва, як ділянку, призначену для покращення біорізноманіття;

- для сільськогосподарських культур одного і того ж виду на тій самій ділянці землі повинна бути перерва в сівозміні щонайменше на один рік;

- повна заборона на використання гібридних сортів зернових (крім кукурудзи) та ріпаку;

- загальний обсяг кормів для кожного виду худоби повинен складатися на 90% з органічних кормів;

- мінімальний період, протягом якого молодих ссавців годують натуральним молоком становить три місяці для корів (у тому числі буйволів і бізонів) та коней, 35 днів для кіз та овець та 42 доби для свиней (замінник молочного порошку не допускається, штучне запліднення забороняється).

Цей неповний перелік додаткових вимог стандарту BioSuisse переслідують основні принципи органічного землеробства, а саме управління земельними ресурсами, збереження та відновлення їх потенціалу, підтримка біологічного різноманіття, профілактичний захист сільськогосподарських рослин, етичне поводження з худобою, тим самим підсилюючи його зв'язок із концепцією сталого розвитку національних економік та регіонів.

Проте виникає також багато питань стосовно того, чи сповна розвиток органічного сільськогосподарства сприяє досягненню соціально-економічних індикаторів, що входять у концепцію сталого розвитку.

З'ясовується, що поряд із тими позитивними впливами, які чинить органічне виробництво на стан екосистем та ґрунту, для малих та середніх фермерів притаманні певні проблемні аспекти розвитку цього виробництва, зокрема:

1) відсутність відповідних знань та навичок для переходу на органічне сільське господарство (важливу роль тут повинен зіграти кооперативний рух, обмін знаннями, практиками та технологіями);

2) неможливість впливу на глобальні процеси, що стосуються стандартів органічного виробництва, сертифікації та контролю (в Україні, наприклад, і досі не прийнятий закон № 5448 «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», а тому українські виробники послугуються відповідними постановами ЄС, місцевими стандартами BioSuisse (Швейцарія), Bioland (Німеччина), NOP (США) та іншими);

3) процеси сертифікації та контролю постійно знають змін та доповнень, ускладнюються новими правилами та вимогами, що іноді унеможлиблює їх виконання фермерами з країн, що розвиваються;

4) велика кількість малих фермерів не мають виходу на міжнародні ринки органічної продукції, що зумовлено додатковими процедурами стосовно зовнішньоекономічної діяльності, вимогами щодо прозорості та простежуваності логістичного ланцюга тощо;

5) на локальних ринках зазвичай розподіл прибутку серед учасників ланцюгу доданої вартості при реалізації продукції є не досить справедливим, що стає причиною зниження економічної ефективності виробників органічної продукції.

Ці та інші процеси, якщо не стримують, то найменш створюють певні перешкоди на шляху більш

інтенсивного розвитку органічного сільського господарства, особливо в країнах, що розвиваються.

Із офіційної статистики відомо, що станом на 2015 рік органічним виробництвом був зайнятий всього 1% (або 50 919, тис. га) світових земель, з яких 0,03% належить країнам Африканського континенту та 0,13% країнам Латинської Америки [15]. Порівняно із показником 2014 року площа таких угідь в світі збільшилась приблизно на 6515,1 тис. га (порівняно із аналогічним показником десятирічної давності на 20761,5 тис. га). При цьому найбільшого зростання даний показник зазнав за рахунок країн Океанії та Європи (відповідно збільшення площі на 22,8% та 12,7% в 2015 році порівняно із 2014), тоді як у малорозвинених країнах Африканського континенту та Латинської Америки цей показник залишається майже стабільним (діапазон зміни в межах 1%). До країн, які найбільше додали до свого земельного банку органічних сертифікованих земель у 2015 році, потрапили Австралія (+4350 тис. га порівняно з 2014 роком), США (+474,8 тис. га), Індія (+460 тис. га), Кенія (145 тис. га), Російська Федерація (+139,3 тис. га). Щодо України, то в 2015 році країна додала до органічного земельного банку 9786 га, а за останні десять років – 168 516 га.

Про посилення актуальності і пріоритетності питання розвитку та інтенсифікації органічного сільського господарства в контексті його взаємозв'язку із концепцією сталого розвитку, засвідчує той факт, що над ним зараз працюють та забезпечують виконання різні країни та регіони. Наприклад, в Китаї був прийнятий п'ятирічний план (2015–2020 рр.) вартістю 187 млн. дол. США з розвитку та навчання малих фермерів із фокусом на органічне, екологічне та стійкого сільське господарство і пошук можливостей для виходу на міжнародні ринки. В Індії в 2016 році була прийнята національна програма сталого розвитку та інтенсифікації органічного господарства серед малих та середніх фермерів (з бюджетом біля 40 млн. дол. США). Сполучені Штати Америки розробили програму національної підтримки таких напрямів, як органічне сільське господарство, страхування ризиків недоотримання врожаїв, навчальні програми та програми збору інформації та статистичних даних, що стосуються розвитку органічного сектору. Канада в рамках програми підтримки розвитку органічного сек-

тору прийняла рішення підвищувати рівень обізнаності споживачів щодо переваг споживання саме органічних продуктів, інвестувавши в діяльність профільних асоціацій. В Україні, наприклад, функціонують робочі групи з питань розвитку органічного сільського господарства, адаптації законодавчих вимог до тих, які є працюючими в ЄС, надається інформаційно-консультативна підтримка фермерів щодо переваг та можливостей даного сектору, можливостей виходу на експортні ринки та інші ініціативи.

Як бачимо, публічна підтримка органічного сектору як частини концепції сталого розвитку, може набувати різних форм та шляхів реалізації, і в той же час залежати від багатьох факторів внутрішнього середовища: економічного і політичного стану в країні, балансу політичних сил на певний момент, очікувань та споживацьких звичок у системі харчування населення, впливу на дані процеси профільних лобістів та громадських рухів.

Публічна підтримка органічного сільського господарства ще й тим важлива, що дозволяє відкоригувати ті ринкові дисбаланси, що пов'язані із цінами та доступністю органічних продуктів порівняно із продукцією традиційного сільськогосподарського виробництва, а також дає поштовх регіональному розвитку через підтримку дрібного фермерства, тим самим сприяючи підвищенню соціально-економічних стандартів життя населення цих регіонів. В будь-якому разі, яка б політика підтримки органічної галузі не була обрана тою чи іншою країною, важливість даного напрямку в системі сталого розвитку не можна недооцінювати. Органічне сільське господарство наскрізно відображає ті цілі та індикатори, які описані в Концепції ООН щодо сталого розвитку, а також знаходить своє подальше відображення в окремих національних програмах різних країн. Саме тому вважаємо, що органічне господарство знаходиться не просто у тісному взаємозв'язку із концепцією сталого розвитку, а й є досконалим і дієвим механізмом досягнення поставленої нею мети.

Висновки

Органічне виробництво є важливим елементом концепції сталого розвитку, що впливає із цілої низки функцій, які воно виконує, впливаючи на стан навколишнього середовища та рівень соціально-економічного розвитку регіонів. Такими функціями, зокрема, є такі:

- збереження стійких агро-екоосистем, захист та підтримка біологічного різноманіття;
- боротьба із шкідниками на біологічному рівні, підтримання тим самим екологічної рівноваги;
- захист від вітрової, водної ерозії, опустелювання, підтримка природної родючості ґрунтів та їх структури;
- споживання меншої кількості викопних джерел енергії, тим самим зменшується кількість шкідливих викидів в атмосферу;
- підтримка певного рівня дохідності населенням із сільської місцевості, яке може виробляти сертифіковану продукцію на продаж, залучаючи більшу кількість місцевих робітників з огляду на вищу трудомісткість галузі порівняно із традиційним сільським господарством;
- органічне виробництво за умов відпрацьованої технології є більш стабільним до зміни кліматичних умов, тим самим збалансовуються виробництво та споживання і зберігається маржинальність;
- забезпечення від забруднення продукції токсичними речовинами, і як результат, сприяння покращенню стану здоров'я населення та працівників такого господарства;
- постачання на внутрішні та зовнішні ринки продукції вищої якості, при цьому змінюються звички споживачів у бік споживання безпечних продуктів харчування.

Виконання органічним сільським господарством вищезазначених функцій допомагає у досягненні цілей сталого розвитку, а саме: підтримання міцного здоров'я населення через споживання безпечних та якісних продуктів, створення умов для регіонального економічного зростання, відповідальне виробництво та споживання, захист планети через збереження біорізноманіття та відтворення екоосистем. Всі ці та інші завдання також стоять і перед урядом України, а тому були частково прописані в національній стратегії сталого розвитку, яка також визначає одним із засобів досягнення сталості саме органічне виробництво [16].

Поряд з цим виникає низка питань щодо підтримки та стимуляції розвитку органічного сільського господарства в Україні, яке наразі стикається з проблемами інституційного, правового та інвестиційного характеру, з низькою екологічною свідомістю місцевого населення та іншими факторами соціального характеру. Вирішення цих та інших проблемних аспектів надасть поштовх розвитку даного порівняно нового напрямку сіль-

ського господарства в Україні, відповідним чином забезпечивши і досягнення цілей та індикаторів сталого розвитку національної економіки.

Список використаних джерел

1. Артиш В.І. Організаційно-економічні передумови формування ринку екологічно чистої продукції в Україні / В.І. Артиш // Економіка АПК. – 2009. – №2. – С.117–120.
2. Державний комітет статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/ns/ns_u/utv_zak_d_u2016.html
3. Іванишин В.В. Еколого-економічні аспекти застосування агротехнології виробництва конкурентоспроможної екологічно чистої продукції / В.В. Іванишин, В.С. Таргоня, Л.С. Околот // Економіка АПК. – 2008. – №3. – С. 46–49.
4. Корніцька О.І. Соціально-економічні передумови розвитку виробництва продукції органічного землеробства / О.І. Корніцька // Вісник Сумського НАУ. – 2008. – №11 (16). – С. 41–46.
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>
6. Радіонов Д., Садова І. ЗЗР і майбутнє. // Радіонов Д., Садова. І. // Агробізнес Сьогодні. – 2016. – №15–16 (334–335). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/infrastruktura-rynku/6061-zzr-i-maibutnie.html>
7. Стандарт органічного виробництва BioSuisse. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.biosuisse.ch/media/VundH/Regelwerk/2017/EN/rf_2017_1.6_e_auszug_teil_ii_28.09.2017.pdf
8. Український гідрометеорологічний центр. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://meteo.gov.ua/#>
9. Чудовська В.А. Органічне землеробство в умовах сталого розвитку сільських територій / В.А. Чудовська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. – Вип. 163. – Ч.3. – С. 313–317. – [Серія: економіка, аграрний менеджмент, бізнес].
10. Access to European Union Law. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32007R0834>
11. Access to European Union Law. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ecolex.org/details/legislation/commission-regulation-ec-no-8892008-laying-down-detailed-rules-for-the-implementation-of-council-regulation-ec-no-8342007-on-organic-production-and-labelling-of-organic-products-with-regard-to-organic-production-labelling-and-control-lex-faoc082157/>
12. Codex Alimentarius. 1999. Guidelines for the Production, Processing, Labelling and Marketing of Organically Produced Foods (GL-32). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/005/Y2772E/Y2772E00.HTM>
13. Indicators of sustainable development: Guidelines and methodologies. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/guidelines.pdf>
14. Organic Standard. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.organicstandard.com.ua/>
15. The world of organic agriculture. Statistics and emerging trends 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://shop.fibl.org/DEen/mwdownloads/download/link/id/785/?ref=1>
16. United Nations Ukraine. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>

УДК 339.138

О.В. КУДЕНКО,

аспірант кафедри маркетингу ДВНЗ КНЕУ імені Вадима Гетьмана

Аналіз сучасних маркетингових стратегій відповідно до рівня сегментації ринку

В статті виокремлено основні напрями, суть та приклади стратегії диверсифікації, представлено переваги стратегії концентрованого маркетингу, а також показано, коли максимальний рівень сегментації ринку досягається з використанням стратегії індивідуалізованого маркетингу. Представлена характеристика маркетингової стратегії – недиференційованого, індивідуального та відволікаючого маркетингу. Доведено, що стратегія сегментації ринку сприяє стимулюванню розробки нових товарів, розробці ефективного комплексу маркетингу, а також сприяє розподілу маркетингових ресурсів між різними товарами.